

Ivan Mirnik
Arheološki muzej, Zagreb

Ivo Kerdić: umjetnik i njegov model

15. 10. 2008.

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Ključne riječi: medalje, plakete, Kerdić Ivo, Langdon William Chauncy

Key words: medals, plaquettes, Kerdić Ivo, Langdon William Chauncy

Autor opisuje nekoliko plaketa i medalja koje je Ivo Kerdić izradio na temelju fotografija, a također iznosi u javnost dopisivanje i Ive Kerdića i američkog numizmatičara i sakupljača, njegova dalekog prijatelja, W. C. Langdona.

Riječ je o nekim malim djelićima nepreglednog opusa velikog hrvatskog medaljera i kipara Ive Kerdića (*Davor, 19. 5. 1881. – +Zagreb, 27. 10. 1953; sl. 1), pogotovo o njegovu dopisivanju i prijateljevanju s Amerikancem Williamom Chauncyem Langdonom. To dopisivanje je sačuvano u Arhivu za likovne umjetnosti HAZU i Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Ta su pisma posebno važna za svakoga, koga zanima umjetnost medalje između dva svjetska rata, ne samo u Europi već i u Sjedinjenim Američkim Državama, a osobito hrvatska medalja i Kerdić napose. Nekoliko pisama, koja su izmijenila ta dvojica prijatelja, koji se nikad nisu susreli, spominju nastanak Langdonovih portretnih medalja.

Godine 2005. Vjekoslava Kerdić, mlađa kći Ive Kerdića, poslala je preostale medalje iz svog vlasništva, slikopise i različite dokumente svoga oca kao i obitelji Kerdić u Arheološki muzej u Zagrebu. Pokućstvo, slike i drugi predmeti pohranjeni su u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Zahvaljujući njenoj nesebičnosti, spomenute medalje – veći dio radovi njena oca – postale su vlasništvo Arheološkog muzeja u Zagrebu i pohranjene su u njegovoj Numizmatičkoj zbirci, a preostali je materijal proučen, složen, dijelom preslikan ili digitalno snimljen, te na želju darovateljice predan Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Među fotografijama bilo je više portreta osoba, koje se mogu vidjeti na Kerdićevim medaljama; neke su nam za sada nepoznate. Fotografije su najčešće snimljene u profilu, bilo lijevom, bilo desnom, te su tako poslužile majstoru prilikom izrade portreta. Naravno, najveći broj Kerdićevih medalja nastao

je prigodom poziranja u njegovu atelijeju. Među slikopisima Kerdić je čuvao i niz snimki životinja – magaraca, bikova, konja i sl., također snimljenih u profilu – kao i brojne slike crkava, drugih spomenika i antikviteta, kojima se inspirirao u svom radu.

Među starim negativima, spremljenim u nekoliko kartonskih škatulja, našao se i negativ na staklu, sa slikom umjetnikove žene, Bećanke Käthe u pozadini, kako na rukama drži njihovu jednogodišnju kćerkicu Vidu, s glavom u profilu (sl. 2). Sama medalja pokazuje malo dijete s rijetkom kosicom, okrenuto nadesno, a slika je snimljena u suprotnom smjeru: možda su ploču kopirali naopako, bilo namjerno, bilo slučajno. Medalja, koja zrači neograničenom ljubavi jednog oca prema svojoj kćeri, nastala je 1917. g. i bila je više puta izlagana. Primjerak u sadri darovala je V. Kerdić Arheološkome muzeju u Zagrebu, a bio je izložen u Glijptoteci HAZU 1993. godine (sl. 3).¹ Brončani lijevani primjerak, nekad u velikoj i bogatoj zbirci medalja Dragutina Mandla, vlasništvo je Moderne galerije u Zagrebu.² Istovremeno je Kerdić izradio i srebrnu kopču s jednakim portretom svoje kćerke u poludragom kameanu, okruženom sa četiri dupina i četiri malahita.³ Godine 1921. Kerdić je iznova portretirao svoje dijete; mala Vida sad ima više kose.⁴ Vida Kerdić rodila se 13. ožujka 1916. g. i tragično je umrla ubrzo nakon poroda, zajedno sa svojim djetetom, 9. siječnja 1943. godine. Obitelj Kerdić nikad se nije oporavila od toga teškog udara.

Među slikopisnim portretima u arhivu Kerdić nalazi se i onaj Dragutina Vajde (*1881. – +Zagreb, 8. 10. 1959.),⁵

1. Ivo Kerdić u svom atelieru, 12. XII. 1931. god. / Ivo Kerdić in his atelier, Dec. 12, 1931.

poznatog zagrebačkog arhitekta i člana Društva inženjera i arhitekata u Zagrebu (sl. 4). Sadrena plaketa s njegovim portretom, nastala 1928. g., čuva se u Gliptoteci HAZU (250 x 290 mm; sl. 5).

Godine 1928. Ivo Kerdić izmodelirao je i portretnu medalju Amerikanca Williama Chauncyja Langdona (*1871 – +1947),⁶ pisca američke kulturne povijesti *Everyday things in American Life, 1607–1776; 1776–1876*, u dva sveska, tiskane u nekoliko izdanja. Langdon je bio veliki propagator Kerdića i njegovih medalja u umjetničkom svijetu.⁷ Kao što je to Dragutin Mandl napisao 1953. godine: (...) *U tom razdoblju nalazimo i dvije medalje njegova američkog prijatelja William Chauncy Langdona, ravnatelja numizmatičke zbirke u New-Yorku, od kojih je jedna reducirana i otkovana, te u originalu odlivenu jednostranu medalju lijepe Amerikanke Marjorie Swan. W. Ch. Langdonu treba zahvaliti, da se mnogo Kerdićevih medalja nalazi u Americi (moguće više nego u našim javnim zbirkama) te nije baš tako, kako tvrdi, da su njegove medalje vlasništvo svih sabirača ove vrste (...)*⁸

Nije to bio ni prvi, ni jedini slučaj prijateljevanja nekog hrvatskog velikana s jednim istaknutim Amerikancem. Tako je npr. prijateljstvo između Kerdića i Langdona potkraj 19. i početkom 20. stoljeća imalo paralelu u onome Milke Ternine (*Vežišće, 19. 12. 1863. – +Zagreb, 18. 5. 1941.)⁹ s

glasovitim dr. Williamom Sturgisom Bigelowom (*1850. – +1926.), čije donacije su uvelike obogatile ne samo Muzej lijepih umjetnosti u Bostonu već i posredno i Etnografski muzej u Zagrebu.

Prema pismima, koje su izmijenili Langdon i Kerdić, sačuvanima u Arhivu za likovne umjetnosti HAZU (izvorno je Kerdić svu tu građu predao Gliptoteci HAZU), kao i Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu,¹⁰ može se ustanoviti da je da su se prvi doticaji između njih zbili 1923. g. (13. 11.) te da se razvilo prijateljstvo, koje je trajalo do Amerikančeve smrti 1947. godine. Jednako tako, prvotno službeno oslovljavanje u pismima, preraslo je u vrlo srdačno. Zapravo se Kerdić i Langdon, sticajem prilika, nisu nikad sreli, usprkos umjetnikovoj želji da bi na neko vrijeme otišao i radio u New Yorku. Budući da je korespondencija između dvojice uvelike nepotpuna, bilo bi vrlo korisno ako bi se u Sjedinjenim Američkim Državama moglo pronaći pisma, koja je Kerdić pisao Langdonu, bilo kod Langdonova potomstva, ukoliko postoji, ili u pismohrani Američkog numizmatičkog društva.

Langdon, namještenik Američke telefonske i telegrafske kompanije, Bellov sustav (American Telephone and Telegraph Company, Bell System; 195 Broadway, New York), obnašao je dužnost predsjednika Komisije za strane medalje Američkog numizmatičkog društva. Njemu su podatke

3. Vida Kerdić, 1917. god., sadra, 126 x 135 mm, Arheološki muzej u Zagrebu / Vida Kerdić, 1917, plaster of Paris, 126 x 135 mm, Archaeological museum in Zagreb

2. Käthe Kerdić sa kćerkicom Vidom, 1917. god. / Käthe Kerdić with her little daughter Vida, 1917

o Ivi Kerdiću poslali Gavro Manojlović, predsjednik i Vale Vouk, tajnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu te je tako Langdon umjetniku napisao pismo s nadnevkom 13. studenog 1923. godine. U tome pismu Langdon moli Kerdića podatke o njegovim medaljama, kao i o medaljerstvu u Jugoslaviji. Uslijedio je i poziv Edwarda T. Newella, predsjednika Američkog numizmatičkog društva, od 15. ožujka 1924. g., kojim poziva Kerdića da sudjeluje na izložbi stranih umjetnika, koja se trebala otvoriti u New Yorku 7. studenog 1924. godine. Nakana Američkog numizmatičkog društva bila je pokazati razvoj umjetnosti medalje od 1910. g., kad je održana posljednja izložba sličnog sadržaja. Svaki od umjetnika zamoljen je poslati od dvije do pet medalja, nastalih poslije 1910. godine. Kerdiću je to pismo netko preveo na hrvatski.

Sljedeće pismo Kerdiću je Langdon – a on je u međuvremenu od Kerdića primio list s popisom nekih od medalja i njihovim cijenama – napisao dana 18. lipnja 1924. g. Langdon također daje upute kako se medalje moraju spakirati i deklarirati te poslati u New York (dodatne naputke i informacije napisao je 22. kolovoza 1924. te 1. siječnja 1925. g.). Zanimljivo je i to da je Langdon poziv proširio i na Antona Severa¹¹ u Ljubljani i Đorđa Jovanovića¹² u Beogradu. I to pismo Kerdić je dao prevesti. Dana 10. srpnja 1924. g. Langdon izvješćuje Kerdića da je Američko numizmatičko

društo naručilo dva njegova rada (Tkalačka udruga, Petrinja 1908. i Zagrebačka plaketa iz 1912. g.) uz cijenu po \$ 5 za svaki rad. Kerdić je na taj list odgovorio i sastavio popis medalja koje je poslao u New York: Petar Dobrović (1921.), Vilko Gecan (1923.), gđa Malešević, Konjički klub (1920.), Ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.), kao i one dvije medalje koje je odabralo Američko numizmatičko društvo za svoje zbirke.

Dana 7. listopada 1924. Langdon je potvrdio primitak pošiljke i složio se s Kerdićem u tome da je najbolja od svih medalja ona s Dobrovićevim portretom. Isto pismo sadrži i Langdonovo mišljenje o visini cijena, kakve je Kerdić predložio. U jednom drugom pismu Kerdiću (15. travnja 1925.) Langdon izražava sumnju da će se izložba moći pokazati u drugim američkim gradovima: *Medalja za sada nije popularni oblik umjetnosti u Americi. Ovdje se proizvodi dosta dobrih medalja, ali su to ili nagradne ili pretplatne medalje; one se ne nalaze u slobodnoj prodaji. Ovom izložbom se čini mnogo kako bi krasna umjetnost medalje izazvala pažnju Amerikanaca, stoga sa zahvalnošću cijenimo što ste poslali Vaše medalje na tu izložbu. Također, Langdon smatra da su Kerdićeve medalje bolje od Meštrovićevih: Osobno smatram da je Vaš medaljerski rad mnogo bolji od Meštrovićevog.* Isto je mišljenje ponovio nekoliko godina kasnije.

U međuvremenu je, nekako u isto vrijeme, slikar Vilko Gecan¹³ stigao u New York sa svojom ženom Zorom,¹⁴ i donio nekoliko otkova medalje sa svojim portretom. Gecan je posjetio Langdona i darovao mu jednu od tih medalja, kao i Dobrovićevu medalju, kao Kerdićev dar. Tako su i Američko numizmatičko društvo i Langdon osobno počeli sabirati radove hrvatskog medaljera. Langdon je primitak medalja potvrdio pismom – jednim od najdužih i najdetaljnijih – od 3. kolovoza 1925. g. Neke od tih medalja otkupljene su i novac je poslan putem međunarodne novčane pošte (International Postal Money Order), a druge su bile poklon. Dr. Ivan Shvegel donio je Langdonu još jedan paket s medaljama dana 17. veljače 1926. g., pa je Langdon autoru poslao popis 14 medalja u 19 primjeraka i napisao da i neke druge američke sakupljače zanimaju Kerdićeva djela te da bi ih rado nabavili.

Ideja o modeliranju jedne portretne medalje s Langdonovim likom iskrsla je prvi put u Kerdićevu pismu od 9. listopada 1926. godine: (...) *već sam Vas zadnji put htio zamoliti da mi pošaljete vašu fotografiju, jer bih toliko želio upoznati lice takvog prisnog prijatelja, kad mi već nije dato osobno ga upoznati. Uzimam si slobodu poslati mu svoju sliku u prilogu.* U istome pismu Kerdić je izvijestio svog američkog prijatelja o nekim drugim predmetima koje je upravo, osim medalja, stvarao: (...) *mного primijenjene umjetnosti, naročito svijetljake, svjetiljke ukrašene skulpturama i različite bilikume za športska društva.* Poslao mu je i nekoliko fotografija svojih posljednjih medalja. Langdon je potvrdio primitak pisma i priloženih slika u svome pismu od 19. ožujka

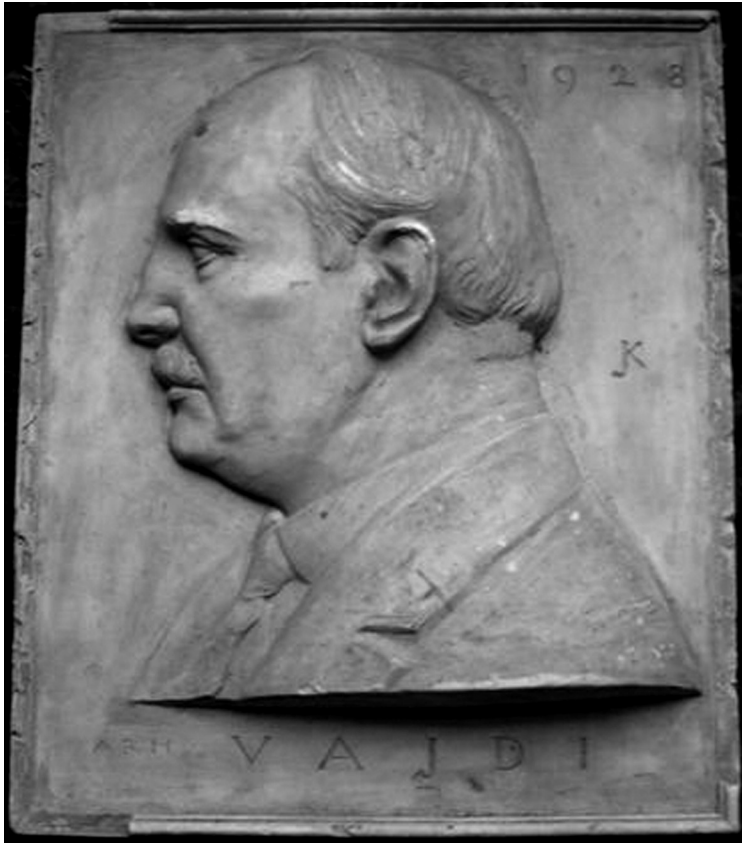

4. Dragutin Vajda, približno 1922. god. / Dragutin Vajda, ca. 1922.

1927. g. Također je najavio svoju namjeru sastavljanja jednog članka o Kerdiću i njegovu radu za časopis »Slavonic Review«.

Prije 22. svibnja 1927. g. Langdon je Kerdiću poslao jednu svoju fotografiju: *Prije no što primite ovu sliku, već ste morali primiti fotografiju za koju ste me zamolili da Vam je pošaljem. Učinio sam to s velikim zadovoljstvom. Moji prijatelji govore mi da je sličnost izvrsna. Naravno, ja to ne znam, jer se nisam nikad vidio osim pri brijanju te tako nisam zapazio kako izgledam ili kad sam namjerno pogledao u ogledalo (...).*

»My dear Sir« (Kerdić: *dragi moj gospodine*), kako je pisao medaljer, i »My dear Professor Kerdić« (Dragi moj profesore Kerdiću), ili »My dear Mr. Kerdić« (Langdon: *moj dragi gospodine Kerdiću*) iznenada pretvorili su se u »My dear Friend« (Dragi moj prijatelju) u pismu upućenom Kerdiću dana 22. srpnja 1927. godine. Citiramo: *Izvanredna je čast što predlažete napraviti moju medalju. Uvelike cijenim tu zamisao i nakanu. Kako bih želio da se to može izvesti po prirodi! Vama će pokušaj na temelju fotografije ozbiljno otežati rad. Odgodimo to za koju godinu! Tko zna, možda će netko od nas prijeći ocean, a onda će to postati mogućim. Poznato mi je kako velik izdatak bi bila izrada jedne medalje, a ne*

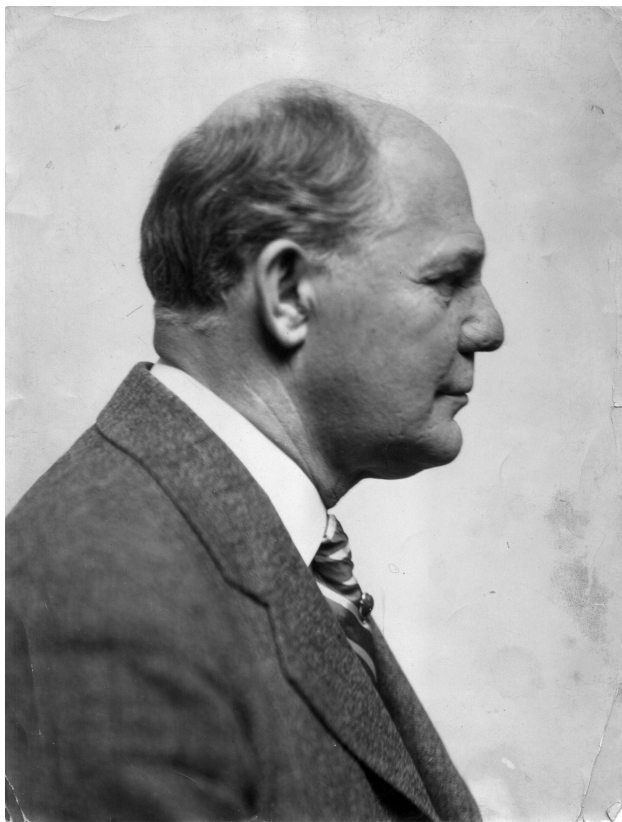
5. Dragutin Vajda, 1928. god., plaketa, sadra, Gliptoteka HAZU, Zagreb / Dragutin Vajda, 1928, plaque, plaster of Paris, Glyptothèque of the Croatian Academy of Science and Arts, Zagreb

bi se ovdje prodavala, a Vaša lijepa umjetnost bi je stvorila, budući da sam ovdje posvema nepoznat. Ako biste to mogli napraviti kasnije, prema modelu, onda bi za Vašu umjetnost imali odličnu priliku, a rezultatom biste se zasigurno iskazali. Meni bi da Vam dozvolim napraviti je prema fotografijama bilo kao da Vam svežem ruke i onda kažem, 'Sad moj dragi prijatelju, pogledajmo što od mene možete napraviti?' A glede slanja moje slike u profilu, bit će mi drago poslati Vam jednu napravljenu upravo u tu svrhu, ukoliko bih znao koji profil Vam je draži. U svakom slučaju, uvjeravam Vas, srdačno cijenim Vašu zamisao i namjeru učiniti to ne samo kao počast od strane tako odličnog umjetnika već kao srdačni stisak ruke pravoga prijatelja. U post skriptumu Langdon je Kerdića također upitao znade li on postoje li dobri umjetnici-medaljeri u Rumunjskoj ili Bugarskoj.

Nešto više o svome članku namijenjenom urednicima časopisa »Slavonic Review« Langdon je napisao u pismu od 7. kolovoza 1927. godine. Istovremeno je umjetnika zamolio za jedan primjerak plakete s portretom velike hrvatske glumice tragedkinje Nine Vavre.¹⁵ Dakle u tom listu Langdon piše: Jedan od urednika časopisa »Slavonic Review« stiže u New York sljedećeg petka i očekujem njegov posjet. Pokazat ću mu članak o Vašem medaljerskom opusu.

Kako vidite, stvari se pokreću s mjesta. U svezi s time i zbog izložbe Vaših radova na sastanku Američkog povijesnog društva u Washingtonu – mogu li dobiti primjerak portreta Nine Vavre? Uistinu mu se najiskrenije divim, a posebno ga spominjem u svome članku. To je izuzetni primjerak portretiranja. Vrlo bih ga rado pokazao na izložbi, jer će povjesničari vjerojatno o njemu čitati u članku, a jednako stoga što ću nastojati da on bude među slikama. Kazali ste da ga je naručilo Društvo glumaca za njenu 25. obljetnicu. Ozbiljno se nadam da će to društvo pristati da mi pošaljete primjerak u navedenu svrhu. Ukoliko se može kupiti, molim Vas recite mi cijenu, jer bih je vrlo rado osobno imao, a također bih pokušao vidjeti može li jedan primjerak kupiti i Američko numizmatičko društvo. Ukoliko je moguće, vjerujem da ćete mi poslati jedan primjerak. Langdon je postavio dodatna pitanja o nekim umjetnikovim radovima za članak koji je pisao, a nastavio je s pitanjima i u pismu koje je slijedilo. Izravnu pomoć dobio je i od V. Gecana i njegove žene, koji su ga posjetili u njegovu uredu, kako je razvidno iz pisma od 16. kolovoza 1927. godine. Langdon im je pročitao svoj članak i prodiskutirali su ga te dali neke podatke, no to nije bilo dovoljno:

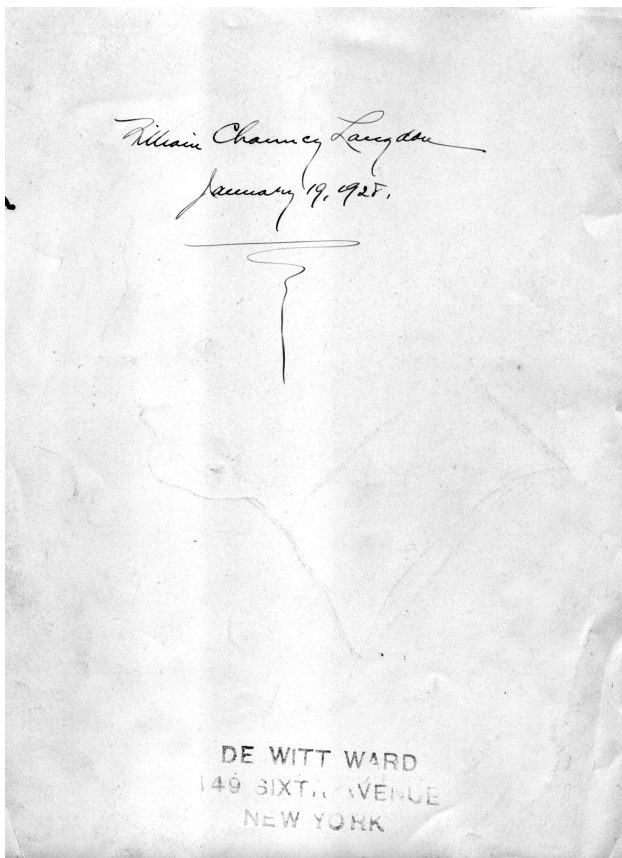
1. Koje godine ste otišli u Paris, kad ste učili kod Rotya?
 2. Koje godine ste otišli u Beč, nakon očeve smrti?
 3. Da li je Gillarova ljevaonica bronce točni naziv mjesta gdje ste radili i postali predradnikom? Ako nije, kako se zvala?
 4. Kako se zvao kip koji ste izveli, koji je stajao nasuprot Stock im Eisen u Beču? Tko je bio umjetnik?
 5. Koja su osobna imena profesora kod kojih ste studirali u Beču? Rudolph Mayer? Stephan Schwarz? Rudolph Marschall?
 6. Koje godine su Vas pozvali na služenje u Austrijskoj vojsci, dok ste bili u Beču i nakon čega ste studirali kod profesora Marschalla?
 7. Koje ste godine izradili novac za Bugarsku? Koje su to bile nominale?
 8. Kako se datira medalja Konjičkog kluba? Gdje se taj klub nalazi – u Zagrebu?
 9. Koliko je Neda bila stara 1916. g., kad ste napravili njevu medalju?
 10. Možete li mi reći nešto više o tome kako je Dobrović izbjegao smrti? Razumijem li dobro da je sada u Parizu? Koja mu je adresa sada?
- Bit ću Vam zahvalan ako biste mi ljubezno što prije htjeli odgovoriti na ta pitanja.
- Pismo s nadnevkom 12. listopada 1927. god. govori nam o napretku članka, koji je Langdon u međuvremenu poslao urednicima časopisa »Slavonic Review« u London. Budući da je Kerdić bio izrazio želju doći u Sjedinjene Američke Države i tamo neko vrijeme raditi, Langdon ga je odgovorio sljedećim riječima: Bojim se da ovdje postoje slabe mogućnosti da bih Vas nagovarao doći u Ameriku. Imamo

6. W. C. Langdon, 19. I. 1928. (desni profil) / W.C. Langdon, Jan. 19, 1928 (right profile)

7. W. C. Langdon, 19. I. 1928. (lijevi profil) / W. C. Langdon, Jan. 19.1928 (left profile)

9. W. C. Langdon, 1928., sadreni model, prva inačica lica, Glip-toteka HAZU, Zagreb / W. C. Langdon, 1928, model, plaster of Paris, first version of the face, Glyptotheque of the Croatian Academy of Science and Arts, Zagreb

Lijevo / Left

8. W. C. Langdon, 19. I. 1928. (poledina fotografije) / W. C. Langdon, Jan. 19, 1928 (verso of the photograph)

10. W. C. Langdon, 1928., sadreni modeli medalje, Gliptoteka HAZU, Zagreb / W. C. Langdon, 1928., plaster of Paris models of the medal, Glyptothèque of the Croatian Academy of Science and Arts, Zagreb

11. W.C. Langdon, 1928., bronca, 45 mm, privatno vlasništvo, Zagreb / W. C. Langdon, 1928., bronze, 45 mm, private collection, Zagreb

12. W. C. Langdon, 1928., štanca za lice medalje, Gliptoteka HAZU, Zagreb / W. C. Langdon, 1928., die for the face of the medal, Glyptothèque of the Croatian Academy of Science and Arts, Zagreb

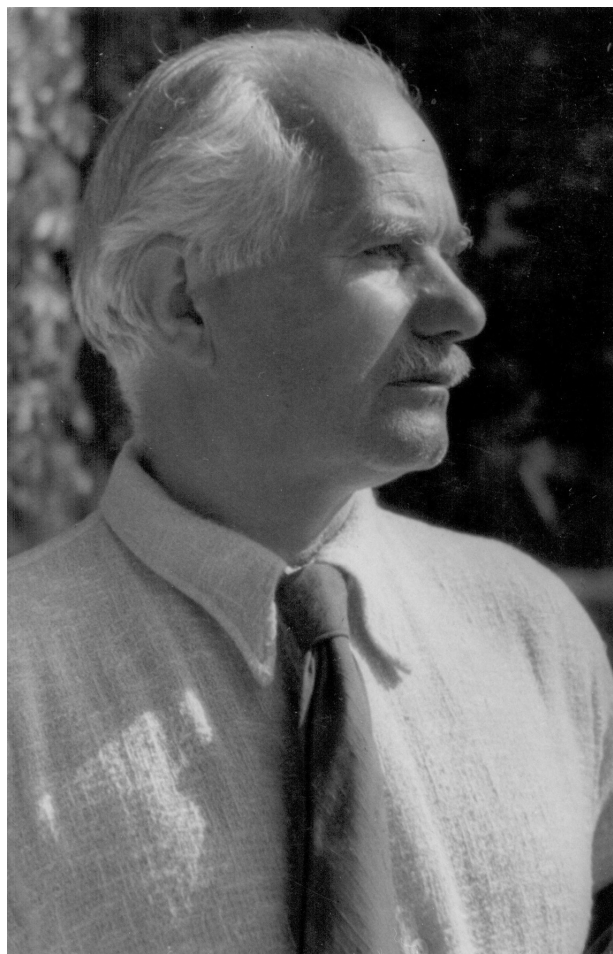
13. W. C. Langdon, 1928., pozitiv naličja medalje, Gliptoteka HAZU, Zagreb / W. C. Langdon, 1928., punch of the reverse of the medal, Glyptothèque of the Croatian Academy of Science and Arts, Zagreb

14. Ivo Kerdić u svome atelieru, u društvu Andrija i Vere Milčinović te nepoznatoga gospodina, približno 1935. god. / Ivo Kerdić in his atelier with Andrija and Vera Milčinović, and an unknown gentleman, c. 1935.

nekolicinu odličnih medaljera, no oni gotovo uopće ne mogu živjeti od svog medaljerskog rada. Time se bave od slučaja do slučaja, nuzgred. Nadam se u određenoj mjeri pomoći ovdje stvoriti tržište za medalje, no to je polagan, vrlo polagan rad. Vraćajući se temi portretne medalje, čitamo: Nadam se da nisam ispaao kao da ne znam cijeniti Vašu želju glede modeliranja moje medalje. To bi mi se jako sviđjelo. Ukoliko je želite napraviti, drage ću Vam volje poslati neke fotografije. Dat ću se za nekoliko dana više put slikati, kako bih Vam dao prilike da možete proučiti oblik moje glave. Tako da ako je budete radili prema fotografijama, neka to bude prema nekoliko fotografija, ne samo prema jednoj. Neki dan, dok sam hodao ulicom vidio sam novu napravu zvanu Photomaton. Sjednete, ubacite novac od 25 centi u rupu i u određenim razmacima vremena okrenete glavu. Evo rezultata! No, za kratko vrijeme poslat ću vam nekoliko pravih fotografija. Neki članovi moje obitelji kažu da su one dobre, drugi da su grozne. Jesu li dobre ili loše, šaljem Vam ih zbog zabave! S iskrenim pozdravima i divljenjem Vašem radu, vjerujte mi, ostajem Vaš odani
William Chauncy Langdon.

15. Ivo Kerdić, fotografija, 8. IX. 1940. god. / Ivo Kerdić, photo, Sep. 8, 1940.

Napokon su Kerdiću stigle dvije dobre Langdonove fotografije, snimio ih je u oba profila De Witt Ward u New Yorku, a na poleđini nose nadnevak u Langdonovu rukopisu, 19. siječnja 1928. g. (sl. 6–8). Prema njima Kerdić je izradio dvije inačice lica i jednu naličja. Nereducirane sadrene modele Langdonove medalje Kerdić je deponirao u Gliptoteci 1947. godine.¹⁶ Tu se danas nalaze dvije inačice aversa: sadreni model s Langdonovim poprsjem u građanskoj odjeći, u poluprofilu, okrenutom nalijevo i s natpisom WILLIAM CHAUNCY LANGDON (promjer 304 mm, promjer same medalje 270 mm; sl. 9), kao i druga inačica, s jednakim tekstom, s Langdonovim poprsjem, odjevenim u rimsku togu, u profilu, okrenutom nalijevo (promjer 307 mm; sl. 10). U konačnici Kerdić je za izvedbu medalje odabrao lijevi profil (sl. 11)¹⁷ te ga je na licu signirao lipovom grančicom, kakvu je katkada stavljaao na svoja djela umjesto signature. Na naličju čitamo: TO MY AMERICAN FRIEND, i vidimo mladu ženu, odjevenu u antičku odjeću, kako stoji na postolju, okrenutu licem, glavom okrenutom nalijevo. U ljevici drži rog obilja, a u podignutoj desnici (obje su ruke neproporcij-

16. Ivo Kerdić, autoportret, 1931, sadra, 195 x 195mm, Arheološki muzej u Zagrebu (Donacija V. Kerdić) / Ivo Kerdić, self-portrait, 1931, plaster of Paris, 195x195mm, Archeological Museum in Zagreb (Donated by V. Kerdić)

17. Ivo Kerdić, autoportret, 1941., bronca, 55 mm, Arheološki muzej u Zagrebu (Donacija Kopač) / Ivo Kerdić, self-portrait, 1941, bronze, 55 mm, Archaeological Museum in Zagreb (Kopač donation)

onalne) medalju. Slijeva nalazi se lovorov grm, s odrezanim granama, i sa samo jednom granom s lišćem, a na jednoj od odrezanih grana sjedi sova. Dolje lijevo nalazi se smotak pergamenta s pečatom. Zdesna je nadnevak 1. 4./ 1928., a ispod njega vrč. Signatura JK vidi se u odsječku (sl. 11). Nažalost, taj se revers nipošto ne bi mogao uvrstiti među Kerdićeva remek-djela. Sadreni model naličja također se čuva u zagrebačkoj Gliptoteci (267 mm u promjeru; sl. 10), a i čelični kalup aversa (promjer 73 mm, visina 30 mm; sl. 12), te pozitiv naličja (promjer 63 mm, visina 43 mm; sl. 13), a gravirani su kod tvrtke Griesbach and Knaus u Zagrebu, što je razvidno iz njihova pečata na rubu štance naličja.

Dana 7. ožujka 1928. god. Langdon je Kerdića izvijestio da ga je Sir Bernard Pares, urednik časopisa »Slavonic Review« obavijestio da će članak biti objelodanjen u ljetnom broju, a 30. studenog 1928. g. Langdon je mogao izvijestiti Kerdića o još jednom svom članku o njemu i njegovom medaljerskom opusu, koji bi se trebao objaviti u lipanjskom svesku francuskog časopisa »Arethuse« za 1929. godinu, a o tome ga je obavijestio Jean Babelon.

U jednom pismu od 7. siječnja 1931. g. Kerdić je Langdonu javio da je svog prijatelja, slikara Ivana Gundruma¹⁸ zamolio da mu u Ameriku donese još neke fotografije medalja i medalje (Stjepan Radić, Vladimir Becić, William Chauncy Langdon) te pošalje poštom Langdonu. U istom pismu izvješćuje Langdona da je u Zagrebu osnovano numizmatičko društvo (sadašnje Hrvatsko numizmatičko društvo; osnovano 1928. godine), da ima približno 80 članova i da mu je predsjednik Benko Horvat.¹⁹

Na sceni se pojavila Vera Milčinović – Tashamira (sl. 14)²⁰ s nadimkom Čuča ili Čučica, kći Kerdićevih starih prijatelja Andrije²¹ i Adele Milčinović,²² vrlo poznata plesačica, vrlo šarmantna i lijepa dama, profila sličnog Greti Garbo, koja se početkom 1937. g. vraćala u New York te je ponijela neke Kerdićeve medalje namijenjene Langdonu. Pokušala ga je pronaći, no adresa koju joj je Kerdić dao bila je netočna (Broadway 175 umjesto 195). To je objasnila u svom pismu Kerdiću, s nadnevkom 13 siječnja 1937. g., a 10. veljače Kerdić joj je poslao točnu adresu Langdonova ureda. Ni taj put nije imala sreće, jer je Langdon zbog starosne dobi umirovljen u jesen 1936. godine. Na svu sreću Tashamira srela je njegovu bivšu sekretaricu Anne Rollicheck, Čehinju, a ta je preuzela donesene medalje i obavijestila Langdona, koji se već preselio na novu adresu u Bronxvilleu, o tom posjetu i pristiglim medaljama. Cijelu priču o tim događajima opisao je Langdon Kerdiću u svom pismu od 25. veljače, a gotovo istodobno i Tashamira u svom listu od 9. ožujka 1937. godine. Langdon je također zahvalio na medaljama koje je primio nešto ranije (Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca i Quiqueran Beaujeau, obadvije nastale 1935. godine). Langdon je u istom pismu zamolio Kerdića da mu više ne šalje medalje, jer je zbog umirovljenja morao smanjiti sve suvišne izdatke. U pismu od 9. ožujka 1937. g. Langdon je

18. Ivo pl. Mošinjsky, fotografija, približno 1935. god. / Ivo de Mošinjsky, photo, ca. 1935.

potvrdio primitak triju medalja, koje mu je donijela Vera Milčinović: dvije medalje s portretom Aleksandra I. Karađorđevića, kao i plaketu Kerdićeve nećakinje Vere Pije Pilar (1906. g.), izazivši svoje divljenje u svezi sa sva tri rada. Pismo Vere Milčinović Kerdiću od 10. ožujka sadrži njenu zahvalu (a zahvaljuje i u ime svoje majke i sestre Deše, koje su već bile u Sjedinjenim Američkim Državama, adresa im je bila 168 West 58th Street, New York City), na lijepom poklonu, medalji Plesa Hrvata u Beču 1912. godine.

Vera Milčinović – Kerdić ju je portretio kao djevojčicu na plaketi 1914. g.²³ – već kao dijete odlučila je postati balerinom. Studirala je Dalcrozeovu euritmiju,²⁴ a na početku karijere postala je članicom glasovite trupe Rudolfa Labana,²⁵ koja je gostovala u Zagrebu u svibnju i lipnju 1924. godine. Nekoliko godina kasnije, u Zagrebu 1928. g., Tashamira plesala je u baletu prozvanom *Nicotine*, u koreografiji ruske plesačice i koreografkinje Margarite Froman, koja se u Zagrebu etablirala nakon revolucije. Tashamira se dosta često mogla vidjeti na stranicama zagrebačke ilustrirane revije »Svijet«. U Americi nastupala je na Broadwayu, npr. u Royale Theatre 2. rujna 1930, u *Second Little Show*, također i u Music Box Theatre te u brojnim mjuziklima. Godine 1944. plesala je u okviru plesnog festivala Jacob's Pillow. Tashamira je također nastupala na televiziji u njenim počecima, a sastavljala je koreografije za taj medij. God 1947./1948. imala je niz solističkih nastupa u Južnoj Americi, a u New Yorku (New School for Social Research) održala je brojna predavanja o plesovima raznih naroda, s ilustracijama. U New Yorku Adela i Vera Milčinović družile su se sa zemljacima, na primjer s Nikolom Teslom (*Smiljan, 10. 7.

19. Ivo pl Mošinsky, 1938., bronca, 76 mm, Arheološki muzej u Zagrebu (Donacija V. Kerdić) / Ivo de Mošinsky, 1938., bronz, 76 mm, Archaeological Museum in Zagreb (Donated by V. Kerdić)

1856. – +New York, 7. 1. 1943.), kog su posjećivale u njegovu hotelu, ili s njegovim više ovozemaljskim pandanom Mihaelom Pupinom (*Idvor, Banat, 4. 10. 1858. – +New York, 12. 3. 1935.), kao i njegovom rastrošnom kćerkom Varvarom, te s tenorom Stjepanom Mukom de Jarićem (ili Jary; *Slavonski Brod, 28. IX. 1886. – + New York, 1973).

Dana 12. srpnja. 1937. g. Kerdić je Langdonu napisao da su medalje poslate po Veri Milčinović poklon za njega, a također je najavio svoje putovanje u Svetu Zemlju i Egipat. Prigoda za to bila je posveta kapele bl. Nikole Tavelića u Betlehemu, koju je trebao obaviti zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Opremu cijele kapele izveo je Kerdić. Postoji album sa slikama s tog putovanja.

Između 1939. i 1940. g. Kerdić i Langdon su izmijenili još nekoliko pisama. Dana 7. ožujka 1940. god. Kerdić je Langdonu javio da mu je poslao posljednju medalju, kovanu u povodu Kongresa za povijest medicine u Zagrebu (1938. g.), a obećao je poslati mu i medalju dra Vladka Mačeka. U istom listu Kerdić je napisao sljedeće riječi: *Dragi moj prijatelju, bojim se da Vam nisam pisao otkako sam primio Vaše drago pismo od 23. kolovoza. Razlog tom zakašnjenju je što je izbio taj strašni rat, koji prijati uništenjem civilizacije i kulture cijeloga svijeta. Vi Amerikanci i mi Jugoslaveni još, Bogu hvala, nismo uvučeni u taj rat, no mi živimo u njegovoj opasnoj blizini, osobito se bojimo svega što bi se još moglo dogoditi. Vi vrlo dobro znate da 'inter arma silent Muses', i vrlo se bojim da će se to opet obistiniti.*

Doticaji između Langdona i Kerdića nastavili su se sve do početka Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj, kad su prekinuti, no čim je to postalo moguće, potkraj 1945. go-

dine Langdon je Kerdiću poslao božićnu čestitku. Tada je živio u Westportu, Connecticut (Roseville Road). Sačuvan je hrvatski koncept Kerdićeva pisma i njegov prijevod na engleski, kojim prijatelja obavještava da je rat preživio s mnogo bola, budući da je izgubio stariju kćerku Vidu, odličnu pijanisticu, a i njegov vlastiti život da je bio u nekoliko navrata u opasnosti. I dalje je predavao na Akademiji likovnih umjetnosti. Langdonu je obećao poslati medalju iskovanu u povodu njegova 60-og rođendana, koju je sam izmodelirao, a gravirao ju je njegov učenik Teodor Krivak. Za Uskrs 1946. g. Langdon je sastavio tekst i položio ga skupa sa cvijećem na oltar tamošnje crkve:

Uskrs. Crkva Krista i Sv. Trojstva, Westport, Connecticut, 21. travnja 1946.

Uspomeni Vide Kerdić iz Zagreba

Pijanistice i žrtve rata

I zahvala za život njena oca

Ive Kerdića iz Jugoslavije

Kipara i domoljuba

Kojem je prijatila smrt u nekoliko navrata

Posljednji Langdonov list napisan je 29. prosinca 1946. godine. Sljedeće godine Kerdić je primio tužni list Marion A.H. Langdon, žene Williama Chauncyja, sastavljen 19. ožujka, koji je donio zle vijesti: *Rastužit će vas vijest da je moj muž teško bolestan, a tako je bilo već tijekom zadnja dva mjeseca. Vaša lijepa medalja stigla mu je 13. veljače, upravo šest dana nakon Vašeg pisma, a tada je još bio kod kuće i mogao je pročitati list i veseliti se medalji kad je došla. Činila mu se lijepom i rasplakao se nad njom i zbog Vaše lijepe geste što ste mu je poslali, usprkos brigama u Vašem životu.*

Namjeravali smo tada odmah Vam pisati i govorio mi je sve što Vam moram reći u svom pismu.

Ipak to nisam bila u stanju učiniti jer se vrlo ozbiljno razbolio, tako da nisam ništa drugo mogla činiti osim brinuti se zanj. Dana 15. veljače otpremili su ga u obližnju bolnicu i tamo se od onda nalazi. Ne će biti moguće dopremiti ga kući, jer mora primiti transfuzije krvi i dobivati rentgensko liječenje, a ja pokušavam održati ga nekako zadovoljnim, no, naravno ništa si ne želi no vratiti se kući.

Boluje od leukemije, a koliko mi je poznato, ne postoji lijeka protiv nje – možemo se nadati samo čudu koje bi nam ga moglo sačuvati za neko vrijeme. U listopadu je imao kap i nikad se od nje nije oporavio, a od Božića sve je krenulo nagore. Ima sada 76 godina i ne možemo očekivati da skupi snage, kakvu bi mogao imati neki mlađi čovjek.

Morate razumjeti kako duboko ga je dirnulo što ste mu poslali tu prekrasnu medalju i radovat ćete se skupa sa mnom da je stigla dok je još bio u stanju uživati u njoj. Uistinu, već sam je dvaput nosila u bolnicu kako bi obnovio svoje veselje, no uvijek je odnesem kući zbog sigurnosti.

Ta posljednja medalja (sl. 17) koju u svome pismu spominje Marion Langdon: na licu se vidi njegov autoportret, a modelirao ga je 1931. g., najvjerojatnije prema nekim svojim fotografijama (sl. 15). Nereducirani gipsani model čuva se u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu (195 x 195 mm; sl. 16). Na naličju vidimo seoski prizor, iz kraja otkuda dolazi Kerdić: dvorište jedne drvene seoske kuće, sa zdcem s dermom, nekim ljudima u narodnoj nošnji, konje, pse, stablja jabuke itd., dok se čita tekst »Ej Slavonijo« i »Mojoj obitelji i prijateljima«. Medalju je gravirao Teodor Krivak,²⁶ a iskovana je u srebru i bronci.

U posjedu Vjekoslave Kerdić nalaze se neobjelodanjenе uspomene njena oca *Moj život i uspomene*, 153 tipkane stranice, koje smatra previše osobnima za javnost. Usprkos tome, s njenim odobrenjem objavljujem dio teksta iz poglavlja naslovljenog *Moji prijatelji* koji se odnose na W.C. Langdonal:

Drugi moj veliki prijatelj bio je Amerikanac Langdon, veliki ljubitelj medaljerske umjetnosti a jedno vrijeme ravnatelj numizmatičke zbirke u New-Yorku i veliki sakupljač medalja. Njemu sam zahvalan što me je upoznao sa Amerikom. Kao ravnatelj numizmatičkog muzeja u New-Yorku, interesira se za sve evropske medaljere, pa je slučaj da je kroz austrijske medaljere nabasao i na mene, jer kao Hrvat nisam našalost nigdje zabilježen. Da bi me mogao plasirati u Americi trebalo je meni proći kroz Pariz ili Moskvu za Ameriku.

Kod jedne internacionalne izložbe budem zastupan sa nekoliko radova, te kao novajlija budem zapažen. Sa portretom Dobrovića probijam led za Ameriku, te ovaj portret bude odkupljen za numizmatičku zbirku u New-Yorku. Od tog doba moj dragi američki prijatelj neumorno radi da me čim više upozna u Americi i da u Evropi podignu među prve medaljere. Osim članaka koji su štampani u američkim

22. Mihovil Abramić, približno 1945. god. / Mihovil Abramić, c. 1945.

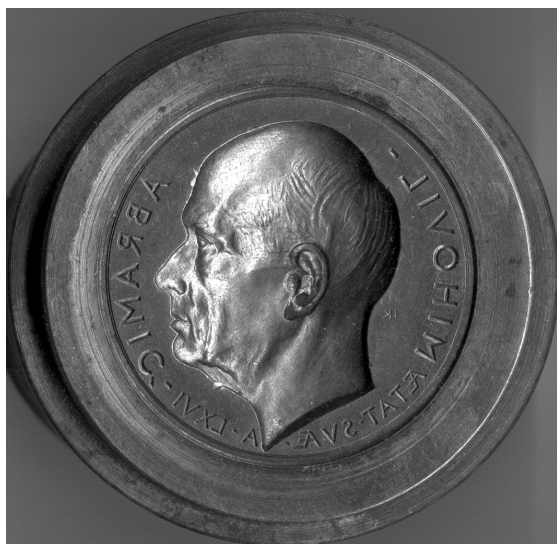
Desno gore / Right up

24. Mihovil Abramić, 1950, bronca, 61 mm, Arheološki muzej u Zagrebu (Donacija Kopač) / Mihovil Abramić, 1950, bronze, 61 mm, Archaeological Museum in Zagreb (Kopač donation)

Desno dolje / Right down

25. Mihovil Abramić, 1950., štanca, Arheološki muzej u Zagrebu / Mihovil Abramić, 1950, dies, Archeological Museum in Zagreb

numizmatičkim časopisima, pisano je i u *Slavonic-Review*, a da bi se upozorila engleska javnost na moj rad, a preko tog lista na slavenske narode za koje je taj list bio pisan, pa je baš kroz taj članak djelovalo da je godine 1927. i naše numizmatičko društvo sudjelovalo na kongresu stogodišnjice numizmatičkog društva u Londonu, gdje je moj prijatelj i tajnik Ivo Uzorinac, koji je dobro govorio engleski, priredio predavanje na samom kongresu o mojoj umjetnosti. U spomenici za stogodišnjicu engleskih numizmatičara i medaljera, bude reproducirana jedna od mojih medalja među 6 evropskih medaljera. Iako mi naše vlasti, t.j. jugoslavenski konzul, učiniše sve da spreče to predavanje, te Uzorinca uapsio u Davoru kao nepoćudna – politički – ipak je Uzorinac uspio da u zadnji čas stigne u London te to predavanje održi. To imam zahvaliti energičnom stavu direktora numizmatičkog muzeja u Londonu. U isto vrijeme piše moj dragi prijatelj u francuskom časopisu članak za francusku javnost sa reprodukcijama moji

medalja u ... Tako je bio utrt moj put za Ameriku. A ja bio sve više poznat u Americi, te su numizmatičari kupovali moje medalje dolarskom vrijednotom te je ta vrijednota puno pomogla kod gradnje moje kuće, a još više je meni pomagao moj dragi Amerikanac s tim, što sam uz Iegvia i Španjela mogao svake godine da plasiram jedno od mojih medalja za muzej, koja je bez jury-a prihvaćena kao što je slučaj sa plaketom Stjepan Radić, a kasnije bile mi je naručena medalja Aleksandra Karađorđevića. Te medalje bile su dobro honorirane. Osim što se brinuo da me Amerikanci cijene, brinuo se je da moji radovi budu bolje zastupani nego u Beogradu i Zagrebu. Nastoji da me predobije za Ameriku te kroz veze radio da dođem u kovnicu u južnoj Americi, jer se je tamo radilo na uspostavi jedne takve konvice. Povezan pismima sa mojim bratićem Marijanom Majcenom koji je u isto vrijeme ing. u Ministarstvu građevina i preko njega nastojim da me predobije za tu stvar. Nažalost radi mojih obiteljskih neprilika i bolesti nije to uslijedilo. Tu sreću primio je moj

učenik Besediček, nu nije znao da se na tom mjestu plasira, već je kao slobodni umjetni medalje ostao u južnoj Americi dosta poznat. Kasnije ga je vukla želja za Inka plemenima na ... radi nekih reduciranih glava, koje ovi smanjuju na nepoznat način poginuo. No ove godine dobio sam obavijest nakon 15 godina da je živ u ... To me obradovalo, jer kao što sam reako on je bio moj prvi učenik.

Sve do još pred 3 mjeseca dopisivao sam se sa mojim dragim prijateljem, t.j. kroz 25 godina. Zadnji list pisala mi je njegova supruga da je morao u bolnicu radi leukemije, a sad sam doznao za njegovu smrt. Dobri taj Amerikanac, kojeg nisam imao sreću da upoznam lično, a čiji portret sam dva put modelirao po fotografiji, a živio sam u nadi da ću se možda sresti u Evropi, Americi ili Engleskoj prilikom proslave stogodišnjice Engleskog numizmatičkog društva, kamo se on spremao doći, no zašto nije došao u Evropu, nisam doznao. Pred rat sprema, da napravi izložbu trojice evropskih medaljera no rat je spriječio njegovo nastojanje. Za

27. Ivan Meštrović, 1953., lice medalje, sadra 230 mm, Arheološki muzej u Zagrebu (Donacija V. Kerdić) / Ivan Meštrović, 1953, obverse of the medal, plaster of Paris 230 mm, Archaeological Museum in Zagreb (donated by V. Kerdić)

vrijeme rata putem Crvenog križa, obavještava se jesam li živ, a kada je rat završio opet mi piše i žali moju nesreću za gubitkom moje kćerke Vide, šaljuć mi utjehe. Nakon toga svršio je moj jedini prijatelj kojeg sam poštovao i cijenio. U znak prijateljskog osjećaja dajem tom Amerikancu mjesto među

mojim najboljim prijateljima. Njemu ima da zahvali i narod hrvatski što mu je uz moje ime vezao medaljerstvo Hrvatske sa medaljerstvom Amerike. Danas je on mrtav, a ja mu ove retke bilježim kao važan doživljaj moga života.²⁷

Godine 1938. Ivo Kerdić dovršio je, također dijelom i prema sačuvanoj fotografiji (sl. 18), portretnu medalju svog prijatelja Ive Fedora pl. Mošinskog (pisali su se Mošinszky, Mošinszky, Mošinski, Mošinsky) od Zagreb-grada (*Zagreb, 28. 7. 1874. – +1945.),²⁸ postarijega gospodina s kosom počesljanom unazad, s malim brčićima, okrenuto tog nadesno (sl. 19). Natpisa na aversu medalje nema. U Arhivu za likovne umjetnosti HAZU čuva se zanimljiva dopisnica, s obiteljskim grbom, koju je Ivo Mošinski pisao Kerdiću iz Rimskih Toplica, uz Dobrnu, najomiljelijeg ljetovališta zagrebačke elite, dana 24. lipnja 1938. g., sljedećeg sadržaja: *Gledam plaketu (medailu) i čim je dulje gledam, sve mi se više sviđa. Samo imam jednu molbu. Uho je ipak sve odrekom bolje rečeno dugo. Nemam takvo magareće uho. Molim daj prigodom cizeliranja uho skratiti, bar za 2 mm, onda bit će ljepše. Mjerim neprestano moje uho, ali nije dulje od nosa.*²⁹

Na naličju medalje vidimo obiteljski grb i ime portretiranoga (sl. 19). Plemićka obitelj Mošinsky došla je u Hrvatsku iz Poljske, a bila je u srodstvu i s Radziwillima. Adolf Mošinsky je plemstvo iznova dobio od cara i kralja Franje Josipa I. 25. ožujka 1899. godine.³⁰

Medalja je izvedena 1938. godine. U travnju 1947. g., nakon tragične smrti Ive Mošinskog, Ivo Kerdić je pohranio nereduciranu plaketu u sadri (lice) Ive pl. Mošinskog,³¹ kao i lijevani brončani model naličja u Gliptoteci HAZU.³² Negativ za naličje medalje, promjera 185 mm, deponirala je V. Kerdić u Gliptoteci 1954. godine.³³

Ivo Mošinsky i Ivo Kerdić bili su dobri prijatelji i izmijenjivali su čestitke prigodom svojih imendana i Božića (sačuvana je čestitka iz 1938. g.). Kad je Ivo Mošinsky 1938. g. umirovljen, Kerdić mu je uputio prigodni list s nadnevkom 23. svibnja 1938. g. Ivo pl. Mošinsky bio je sin jednog od najznačajnijih i najboljih zagrebačkih gradonačelnika (1892.–1902.) u tisućljetnoj povijesti grada, Adolfa pl. Mošinskog (*Donji Miholjac, 1843. – +Zagreb, 18. srpnja 1907.), a muž Vike Engl (*Sevnica/ Lichtenwald, Slovenija, 1885. – +Zagreb, 14. listopada 1943.), glasovite soprani- stice, koja je ne samo pjevala u zagrebačkoj operi već je nastupala i u Komische Oper u Berlinu, u Hannoveru te u Volksoper u Beču. Sačuvana je jedna jedina ploča – riječ je o popijevki *Ti moraš moja biti*, povjesničara i skladatelja Vjekoslava Klaića iz približno 1910. g. Kad je Vika Engl umrla, Kerdić je njenom mužu uputio pismo sućuti, a Ivo Mošinsky je odgovorio tužnim listom s nadnevkom 15. listopada 1943. godine.

Mnogo godina kasnije, nakon Drugog svjetskog rata Kerdiću se obratio poznati arheolog Mihovil Abramić (*Pula, 12. 5. 1884. – +Split, 8. 2. 1962.), dugogodišnji ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu. Prvo među sačuvanim pismima i razglednicama razmijenjenim između Abramića i Kerdića, a u svezi s narudžbom portretne medalje, nosi nadnevak 5. kolovoza 1949. g., a pisano je iz Splita. Abramić

je Kerdiću poslao i posebni otisak svog rada o poznatom mramornom reljefu grčkog božanstva Kairosa iz Trogira,³⁴ koje je želio da Kerdić izmodelira na naličju medalje. U istome pismu Abramić nadalje daje upute nekomu majstoru imenom Slavko, kako mora iskucati nekakvi kovinski pladanj, a također prilaže neke knjige s reprodukcijama raznoga grčkog novca. Između Abramića i Kerdića uslijedili su i osobni susreti kad je Abramić dolazio u Zagreb, a izmijenjeno je i nekoliko dopisnica između obojice (21. kolovoza, 11. listopada, 24. studenoga 1949. g.). Abramić je umjetniku poslao i više svojih fotografija, snimljenih u profilu. Dvije su datirale iz dvadesetih godina (sl. 20–21), a jedna bila je nešto novija (sl. 22), što se opaža po oronulom i omršavljenom licu. Jedan slikopis (razglednica) prikazivao je i bakrorez s portretima Mihovila Abramića i njegove žene Dragice rođ. Bratković, rad velikog slovenskoga grafičara i slikara Božidara Jakca,³⁵ budući da je i taj portret trebao pomoći Kerdiću u njegovu poslu (sl. 23). Prema posljednjoj sačuvanoj dopisnici možemo zaključiti da je za izvedbu naličja i graviranje štanci bio zadužen Teodor Krivak,³⁶ a njegova se signatura može vidjeti na naličju.

26. Ivan Meštrović, fotografija, približno 1945. god. / Ivan Meštrović, photo, ca. 1950.

Kad je naposljetku medalja iskovana 1950. g., trebala je obilježiti trideset godina od Abramićeva dolaska u Arheološki muzej u Splitu (sl. 24).³⁷ Kad je Abramić primio medalju, zahvalio se umjetniku najtoplijim riječima i označio medalju kao savršeno umjetničko djelo. Kad spomenutu medalju uzmemo u ruke, mogli bismo pomisliti da je lijevana, a ne kovana, tek nakon što se vide štanice (sl. 25),³⁸ koje su 2003. g. otkupljene za Numizmatičku zbirku Arheološkog muzeja u Zagrebu, možemo se osvjedočiti da im unutrašnja površina nije savršeno polirana. Zašto su kalupi ostali pomalo hrapavi ostat će nepoznato. Je li to bila želja portetiranoga arheologa ili se u poratnoj oskudici u datom trenu nije mogao nabaviti potrebni alat. Neke od medalja polirane su nakon kovanja, drugi su se primjerci samo patinirali. Abramić je priličan broj svojih medalja podijelio među prijatelje i kolege, često umetnute u mramorne pločice, kako bi poslužile kao utezi za papir na njihovim pisaćim stolovima.

Jedna od posljednjih portretnih Kerdićevih medalja, tj. plaketa, nastala je 1952. g. Riječ je o dvostrukom portretu engleske kraljice Elizabete II. i princa od Edinburga.³⁹ Najvjerojatnije je te portrete preuzeo s nekog od svezaka raskošno ilustriranog engleskog časopisa »London Illustrated News«, osobito cijenjenog među tada još malobrojnim zagrebačkim građanima, koji su govorili engleski. Posljednja portretna medalja koju je Ivo Kerdić izmodelirao u godini svoje smrti, bila je medalja s likom njegova starog prijatelja Ivana Meštrovića (sl. 27).⁴⁰ Ostala je nereducirana i odlivena je ili u sadri ili u bronci. Za taj portret poslužilo mu je vlastito pamćenje, kao i fotografija (sl. 26). Za naliječje postoje dvije inačice: jedna od njih prikazuje Meštrovićevu Povijest Hrvata.

Arhiv Ive Kerdića pohranjen je u Arhivu za likovne umjetnosti HAZU, kao i u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, a djelomično sačuvana korespondencija između Kerdića i Langdona samo je njen mali dio. Još više podataka odnosi se na brojne narudžbe kipova, reljefa, medalja (uključujući i svetačke i hodočasničke medaljice) i znakove. Kerdićev arhiv, napose donacija Vjekoslave Kerdić ostat će važan izvor za proučavanje umjetnosti medalje u Hrvatskoj u prvoj polovini 20. stoljeća i nadamo se da će mlada generacija znanstvenika njime služiti i u budućnosti.

Zahvale:

Pisac najsrdačnije zahvaljuje svima koji su mu pomogli pri sastavljanju ovog teksta, a to su: umjetnikova kćerka Vjekoslava Kerdić, Vesna Mažuran Subotić (Gliptoteka HAZU), kolegice u Arhivu za likovne umjetnosti HAZU, Sonia Wild Bićanić, Marko Šarinić, Igor Krajcar i Filip Beusan.

BILJEŠKE

1 *Na plaketi 126 x 135mm, sama medalja ima promjer 115 mm; LIDA ROJE-DEPOLO – VESNA MAŽURAN-SUBOTIĆ, Ivo Kerdić. Retrospektivna izložba, Zagreb, 1993., 126, br. 132.*

2 112 mm promjera; VINKO ZLAMALIK, Medalja u Hrvatskoj, Zagreb, 1964., 80, br. 142; VINKO ZLAMALIK, Memorijal Ive Kerdića, Osijek – Zagreb, 1980., 47, br. 28; VINKO ZLAMALIK, *Kroatische Medaillen und Kleinpastik 1906–1979*, Berlin, 1981., 58, br. 24.

3 MIROSLAV MONTANI, Ivo Kerdić, Zagreb, 1958., 71; ROJE-DEPOLO – MAŽURAN-SUBOTIĆ (bilj. 1), 70, 123, br. 92.

4 MIROSLAV MONTANI (bilj. 3), 43.

5 DRAGUTIN MANDL, *50 godina medaljerskog rada prof. Ive Kerdića (Zusammenfassung:) 50 Jahre Medailleurarbeit Prof. Ivo Kerdić*, »Numizmatika«, 5, 1953., Zagreb, 95.

6 DRAGUTIN MANDL (bilj. 5), 95; MIROSLAV MONTANI (bilj. 3), 9, 11, 51; VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1964.), 541, br. 166; NADA TODORVIĆ, *Jugoslavenske i inostrane medalje. Médailles yougoslaves et étrangères*, Beograd, 1964., 141–142, br. 438.

7 WILLIAM CHAUNCY LANGDON, *The medal work of Ivo Kerdić*, »Slavonic Review«, 1928., London, lipanj, 171–178; W. C. LANGDON, *Ivo Kerdić*, »Arethuse«, 1929., Paris, 27–28 + T. 5–6. Kerdić je posjedovao primjerak posebnog otiska toga članka, skupa s prijevodom na hrvatski. Druga dvojica velikih Kerdićevih propagatora u inozemstvu bili su Ivo Uzorinac iz Zagreba, vidi: IVO UZORINAC, *The metallic work of Ivo Kerdic*, »Transactions of the International Numismatic Congress. London«, 1936., London, 1938., 482–486 + T.; i AUGUST VON LOEHR u Beču, *Ivo Kerdic*, »Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien«, 16, 1929., 29–30 (Mai-Juni), Wien, 81.

8 DRAGUTIN MANDL (bilj. 5), 95.

9 IVAN MIRNIK, *Benno Elkan's portrait of Milka Ternina*, »The Medal«, 23, 1993., London, 37–28.

10 Sačuvana pisma Williama Chauncyja Langdona, njegove žene Marion, Kerdićevi odgovori na Langdonova pisma, kao i pisma nekih drugih osoba, npr. Edwarda T. Newella, Howlanda Wooda i Vere (Čuče) Milčinović – Tashamire brojna su, ima ih više od 60: 1923. – 13., 15. studeni; 1924. – 15. ožujak, 28. lipanj, 10. srpanj, 22. kolovoz, 7. listopada; 1925. – 1. siječanj, 15. travanj, 19. svibanj, bez nadnevka, 3. kolovoz, 9. listopada, Božićna čestitka; 1926. – 23. siječanj, 20., 17. veljače, 1. svibanj, 5. rujna, 9. listopada; 1927. – 19., 24. ožujak, 22. svibanj, 22. srpanj, bez nadnevka, 7., 16. kolovoz, 12. listopada; 1928. – 7. ožujak, 30. studeni, Božićna čestitka; 1931. – 17. siječanj; 1937. – 13. siječanj; 10., 25. veljače, 9., 10., 17. ožujak, 2. travanj, 12. srpanj, 11. kolovoz; 1939. – 9., 23. kolovoz; 1940. – 7., 31. ožujak, 2. svibanj; 1945. – bez nadnevka; 1946. – 22. ožujak, 14., 21. travanj, 20. kolovoz, 26. rujna, 29. prosinac; 1947. – 19. ožujak. Mnogo malobrojnije su sačuvane kopije Kerdićevih listova Langdonu.

11 Anton Sever (*Šenčur/Kranj, Slovenija, 14. 6. 1886. – +Ljubljana, 29. 1. 1965.), vodeći slovenski kipar i prvi slovenski medaljer poslije Šege (Schega).

12 Đorđe Jovanović (*Novi Sad, 21. 1. 1861. – +Beograd, 26. 3. 1953.), Nestor srpskoga kiparstva i također jedan od prvih srpskih medaljera.

13 Vilko Gecan (*Kuželj kraj Broda na Kupi, 16. 6. 1894. – +Zagreb, 25. 6. 1973.), hrvatski slikar i Kerdićev prijatelj; Kerdića je

- portretirao 1921. g. (ulje na platnu, 69 x 93 cm; vl. Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja«).
- 14 Zora Gecan (*1896. – + Zagreb, 6. 1. 1978.).
- 15 Nina Vavra (*Križevci, 1879. – +Zagreb, 21. 9. 1942.), hrvatska glumica.
- 16 Spis od 4. 4. 1947., br. 39, inv. br. 3(52). Taj popis sadrži 257 jedinica. Arhiv za likovne umjetnosti HAZU u Zagrebu, inv.br. 758, signatura D200/185, kutija XII. Neka pisma, koja su se još nalazila u posjedu Vjekoslave Kerdić, čuvaju se u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu.
- 17 Bronca, posrebrena bronca, 45 mm; DRAGUTIN MANDL (bilj. 5), 95; MIROSLAV MONTANI (bilj. 3), 9, 49; VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1964.), 54, br. 166; NADA TODOROVIĆ (bilj. 6), 141, br. 438.
- 18 Ivan Gundrum (*Oriovac, 10. 2. 1892 – +Boston, 17. 5. 1967.), hrvatski slikar i scenograf.
- 19 Benko Horvat (*Vinkovci, 14. 9. 1874. – +Zagreb, 28. 2. 1955.), numizmatičar i sakupljač, osnivač Hrvatskog numizmatičkog društva i začetnik društvenih publikacija. Donator Galerijama grada Zagreba i Gradskom muzeju u Vinkovcima.
- 20 Vera Milčinović – Tashamira (*Zagreb, 20. 8. 1906. – +Rodeo, California, 24. 3. 1995.) Zahvaljujući ljubeznosti Bruce Burroughsa, nekadašnjeg urednika časopisa »Opera Quarterly« i biograf hrvatske sopranistice Zinke Kunc Milanov, iz Van Nuysa, California., SAD, dobio sam sljedeće podatke: »*The Social Security Death Registry lists a Vera T. Milcinovic (nothing at all under Tashamira), U.S. Social Security #109-16-8533, issued in the state of New York before 1951. This lady was born 20 August 1904 and died 24 March 1995. Her last place of residence was Rodeo, California (zip code 94572). That is the northern part of California (as you know, it is a huge state and has the fifth largest economy of any governmental entity in the world), in Contra Costa County. I am assuming this is the correct lady and that, like most performers (especially female) she took a few years off her age at the beginning of her career (thus your reference book says '1906').*«
- 21 Andrija Milčinović (*Sisak, 10. 9. 1877. – +Zagreb, 28. 11. 1937.), hrvatski pisac, dramaturg, kazališni kritičar i kustos Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu. Njegova druga žena Olga (*1877. – +Zagreb, 5. 1. 1971.) bila je suradnica antinacističkog pokreta tijekom Drugoga svjetskog rata: s njenog telefona aktivirana je bomba postavljena u pošti u Jurišićevoj ulici u Zagrebu.
- 22 Adela Milčinović (*Sisak, 1880. – +New York, 21. 6. 1968), hrvatska spisateljica i novinarka. Tijekom Drugoga svjetskog rata radila je kao hrvatski spiker za »Glas Amerike«.
- 23 ROJE-DEPOLO – MAŽURAN-SUBOTIĆ (bilj. 1), 80, 126, br. 129.
- 24 Émile Jacques Dalcroze (*6. 6. 1865. – +1. 7. 1950.), švicarski glazbeni i plesni pedagog i skladatelj.
- 25 Rudolf Laban (*Bratislava/ Pozsony/ Požun, 15. 12. 1879. – +Weybridge, U.K., 1. 1. 1958.), teoretičar plesa, plesač i koreograf. U njegovoj trupi nastupala je i Helmi Nurk (*Estonija, 20. 3. 1900. – +Johannesburg, 21. 6. 1996.), kasnije žena Dragutina Alexandera iz Zagreba. Labanove su plesačice obično bile previšeke za klasični balet.
- 26 Srebro, bronca, 55 mm; VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1964), 60, br. 200; NADA TODOROVIĆ (bilj. 6), 122, br. 350; LIDA ROJE-DEPOLO – VESNA MAŽURAN-SUBOTIĆ (bilj. 1), 134, br. 196; IVAN MIRNIK, *Ivo Kerdić (1881–1952). Medalje i plakete iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu. Medals and plaquettes from the Zagreb Archaeological Museum*, Zagreb, 2004., 33, br. 73; IVAN MIRNIK, *Zbirka medalja Berislava Kopača. The Berislav Kopač Medal Collection*, Zagreb, 2005., 112, br. 325.
- 27 IVO KERDIĆ, *Moj život i uspomene*, Zagreb, 1944–1950, rukopis, 145–147.
- 28 MIROSLAV MONTANI (bilj. 3), 10. O Mošinskyjevoj karijeri: Kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljska vlada. Mošinsky pl. Ivo od Zagrebgrada, perovodni vježbenik., u: *Imenik dostojanstvenika, činovnika i javnih službenika Kraljevina Hrvatske i Slavonije*. Zagreb, 1901., 25; Kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljska vlada. Mošinsky pl. Ivo od Zagrebgrada, kotarski pristav, dodieljen, u: *Imenik...*, 1901., 25; Kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljska vlada. Mošinsky pl. Ivo, kotarski pristav, u: *Imenik...*, 1908., 7; Mošinsky pl. Ivo, perovodja zem. vlade nižeg razreda, u: *Imenik...*, 1908., 185; Mošinsky Ivo. pl. VI. Perovodja – Reg. Concipist. Opatovina 11, u: *Adresar. Sveobći stanbeni obavjestnik svih oblasti, ureda, društava, zavoda, tvorničara, trgovaca, obrtnika, kućevlastnika i inih stanovnika slobodnog i kralj. glavnoga grada Zagreba. Adressenbuch. Allemeiner Wohnungs-Anzeiger aller Behörden, Ämter, Vereine, Anstalten, Fabrikanten, Kaufleute, Gewerbebetriebe, Hausbesitzer und sonstige Bewohner der Königl. Frei- und Landeshauptstadt Agram*. 1909., Zagreb, 1908, 497; Kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljska vlada. Vladini tajnici: Mošinsky pl. Ivo, u: *Imenik...*, 1911., 9; *Imenik...*, 1912., 8; Kr. Zemalj. Vladin odjel za unutarnje poslove. Vladini tajnici: Mošinsky pl. Ivo, u službovanju kod kr. žup. Oblasti u Osieku, u: *Imenik...* 1913., 8; Kr. Zemalj. Vladin odjel za unutarnje poslove. Vladini tajnici: Mošinsky pl. Ivo, u: *Imenik...* 1914., 9; *Imenik...* 1916., 9; Odsjek VII za izseljeničke poslove (Markov trg 7), Ivo Mošinsky pl. Ivo, vladin tajnik, u: *Imenik...* 1917., 11; *Imenik...*, 1918., 12.
- 29 Sign. D-200/1139. 707.
- 30 J. GERÖ, *A király könyvek az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*, Budapest, 1940, 145.
- 31 Spis od 4. 4. 1947., br. 4, inv. br. 3(166).
- 32 Spis od 4. 4. 1947., br. 211, inv. br. 270.
- 33 Spis od 25. 6. 1954., str. 6, br. 208.
- 34 MIHOVIL ABRAMIĆ, *Novi reljef božanstva Kairos*, »Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku«, 50/1928–29, Split, 1–12. Taj posebni otisak s posvetom također se čuva u Kerdićevu arhivu.
- 35 Božidar Jakac (* Novo mesto, 16. 6. 1899. – +12. 11. 1989.).
- 36 Teodor Krivak – Klaužer (*Budapest, 1900. – +Zagreb, 19. 3. 1980).
- 37 VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1964.), 61, br. 205; VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1980.), 66, br. 114; IVAN MIRNIK, *Radovi Valdeca, Frangeš-Mihanovića i Kerdića u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu*, »Peristol«, 31–32, Zagreb, 1988–1989., 275, br. 87; ROJE-DEPOLO – MAŽURAN-SUBOTIĆ (bilj. 1), 104, 135, br. 205; IVAN MIRNIK (bilj. 26, 2004.), 36, br. 91.
- 38 IVAN MIRNIK (bilj. 26, 2004.), 36, br. 90.
- 39 IVAN MIRNIK (bilj. 26, 2004.), 37, br. 93.
- 40 VINKO ZLAMALIK (bilj. 2, 1964.), 61, br. 207; ISTI (bilj. 2, 1980.), 67, br. 118; ISTI (bilj. 2, 1981.), 61, br. 100. Promjer 230 mm, Numizmatička zbirka Arheološkog muzeja u Zagrebu, inv. br. E48826.

Summary

Ivan Mirnik

Ivo Kerdić: the Artist and the Model

In 2005 Vjekoslava Kerdić, the surviving younger daughter of the Croatian medallist and sculptor Ivo Kerdić (Davor, 1881 – Zagreb, 1953) sent the remaining medals still in her possession, photographs and many documents dealing with her father and the Kerdić family to the Zagreb Archaeological Museum. Thanks to the generosity of V. Kerdić the medals became the property of the Museum, whereas the remaining material was sorted, studied, partly photocopied and then handed over to the Archives of the Zagreb Archdiocese. Among the photographs there were several portraits of persons who can also be seen on medals by the same author, which will be discussed here, some people remain anonymous. These photographs were chiefly taken in profile, right or left and were used by the medallist while he modelled the portraits.

Among the few old negatives, kept in several cardboard boxes, there was a glass negative plate with the picture of the artist's Viennese wife Käthe (Ketty) in the background, holding their one-year old elder daughter Vida, with her head in profile. The medal, modelled in 1917, shows the child with sparse hair facing right, whereas the picture was taken in the opposite direction: perhaps the negative was copied in the other way.

The Zagreb Glyptoteque preserves the unreduced plaster plaquette with the portrait of the noted Zagreb architect Dragutin Vajda (1881–1959), member of the Society of Engineers and Architects, made in 1928, whose picture can also be found among the photographs.

The same year also saw the making of the portrait medal of William Chauncy Langdon (1871–1947), the author of the well-known two volume history «Everyday things in American Life, 1607–1776; 1776–1876», which has had several editions, a great promotor of Kerdić and his medals in the world of art.

From the correspondence between Langdon, who worked for for the American Telephone and Telegraph Company, Bell System (195 Broadway, New York), and acted as chairman of the Committee on Foreign Medals of the American Numismatic Society, and Kerdić, preserved at the Archives of Figural Art of the Croatian Academy of Science and Arts in Zagreb and the Archives of the Archdiocese of Zagreb, one can establish that the first contact took place in 1923 (November 13), and grew into a friendship, which lasted until the death of the former in 1947. Also, the early formal tone in their correspondence grew into a cordial one. Langdon published two articles on Kerdić in the Slavonic Review and in Arethuse. Kerdić and Langdon never met, in spite of the artist's wish to come to New York and work there for a while. As a permanent testimony of this friendship there is a struck medal of Langdon's made in 1928, and there are models for two versions of the obverse and one of the reverse, as well as the die and the punch for the obverse at the Glyptotheque of the Croatian Academy of Science and Arts in Zagreb.

In 1938 Ivo Kerdić finished a portrait medal of a close friend of his, Ivo Fedor Mošinjsky de Zagreb-grad (1874–1945), also from a photograph. After the Second World War, Kerdić was approached by Mihovil Abramić (Pula, 1884 – Split, 1962), director of the Archaeological Museum in Split, who also wanted a portrait medal of his, with the replica of the Kairos relief from Trogir on the reverse. The last portrait medal modelled by Kerdić was a portrait of his old friend, the sculptor Ivan Meštrović, having used both his memory and a photograph to help him in this.